

Transcripció de la Presentació del Mapa Literari d'Espais Escrits

Dia: 15 de setembre de 2005

Hora: 18 h

Presenten: Montserrat Comas i Anna Maluquer

Montserrat Comas: Després d'una part una mica més teòrica o abstracta, entrarem ara en, probablement, un dels nuclis de la nostra activitat i és l'elaboració o la proposta que us farem del mapa literari. A nosaltres ens agradaria que es convertís en l'eina bàsica de treball que des de múltiples possibilitats ajudi a generar el coneixement de la literatura catalana. Intentarem que sigui una eina dinàmica on es puguin anar afegint les indicacions de nous espais i llegats. La proposta que us farem tot seguit és encara només això, una proposta, que ha hagut de decidir com fèiem visibles els diversos indrets on és present la literatura catalana. Cal distingir el cens de llegats de les cases i llocs oberts al públic ordinàriament; cal distingir entre els fons públics i privats; cal distingir, també, els que es mantenen custodiats privadament sense voluntat d'exposició però probablement sí de recerca; cal distingir els fons documentals dipositats en arxius. Com que tot això era realment complicat, necessitàvem tenir una idea de disseny que visualment fos assequible i que permetés aquesta visualització pràctica del que demanem. Justament per això, perquè és una feina que necessita concentració, rigor, ho hem encomanat a una sola persona que és l'Anna Maluquer.

De la mateixa manera que varem decidir que, si l'any vinent volíem disposar d'una pàgina web, no era qüestió de potinejar ordinadors per evitar que el resultat no sigui el que nosaltres ens havíem proposat, hem cregut necessari, també, pel que fa al mapa, encomanar-ne l'elaboració a una persona que, com l'Anna, podia aplicar un únic mètode, un únic criteri i concentrar-hi tot l'esforç. L'Anna Maluquer és una persona que coneix molt bé què vol dir el patrimoni literari perquè, a diferència de la majoria dels que som aquí que ens dediquem a gestionar-lo en la mesura que podem, ella fonamentalment el viu i els qui ens acompanyeu aquesta nit a sopar ho podreu comprovar. Serà ella mateixa, doncs, qui ens explicarà com ens ha desenvolupat el que sobre aquesta qüestió, totes plegades, hem pensat tant.

Anna Maluquer: Gràcies i bona tarda a tothom. Aquest mapa, com deia la Montserrat, és una manera de visualitzar. A l'hora de crear l'Associació Espais Escrits calia veure quins eren els clients potencials; si realment aquesta xarxa tindria sentit, si podia adquirir un volum considerable. De fet, ens feia l'efecte que sí, perquè la literatura catalana és una literatura forta, que s'ha estat exercint durant segles, que en el fons es manté un fil que no s'ha trencat i, per tant, les possibilitats segur que són grans. D'entrada el que va ser més difícil en començar aquesta recerca va ser la classificació; com dividíem els grups d'aquestes entitats, cases museus —a vegades constituïdes, a vegades per constituir—, particulars, arxius, els que creaven pàgines web, els que oferien itineraris, els que oferien només rutes poètiques o literàries, etc. Per tant, hi havia tota una gamma de matisos molt variada i ens va costar destriar i decidir què hi sortia i què no. Hem començat posant en aquest mapa només els escriptors que, a darrere, tenen o bé una casa museu o una fundació o bé un

lloc de memòria una mica consolidat. Després, potser també n'hi haurà algun que haurem de treure.

El primer fet visible en la construcció d'aquest mapa va ser la concentració en les terres barcelonines. Tota aquesta zona inclou arxius com el de la Biblioteca de Catalunya, amb part del llegat de molts dels nostres escriptors; també a Sant Cugat, al Vallès, hi ha l'Arxiu Nacional de Catalunya, que conserva llegats d'escriptors com Pere Quart, Armand Obiols, Francesc Trabal... Només amb aquestes dues entitats ja tenim concentrada la majoria dels fons literaris. Però, què passa amb tot l'altre territori? Què passa amb aquest País Valencià que té la casa de Joan Fuster a Sueca? Comptem entre el públic amb la presència del responsable, però realment em va costar molt trobar qui se n'ocupava. Per sort, ell se n'ha assabentat i el tenim aquí. Però al costat de Joan Fuster tenim Ausiàs March. Hi ha una fundació que se'n diu però que no té res a veure amb el que és el llegat de l'escriptor o la seva difusió. També tenim un Vicent Andrés Estellés, etc. Tot això és molt embrionari i ha estat una primera recerca. Després confio que ens ajudareu i ens donareu alguna informació per poder completar aquest mapa.

Tornant a Estellés, a Tarragona hem trobat un itinerari marcat. També l'hi té Joan Puig i Ferrater.

D'aquest primer llistat d'escriptors i entitats que els promouen, en vam fer tres divisions:

1. Els **espais d'escriptors**, que són tots els marcats al mapa, sumen vint-i-set i disposen de seu fixa oberta o no al públic. Una xifra força considerable.

2. Els **altres àmbits**, que no surten al mapa però que inclouen tots aquests arxius que fan exclusivament una feina de conservació i aquelles altres entitats o associacions que es dediquen a fer activitats en favor d'algun escriptor en concret.

3. Hi hauria un altre àmbit que és pràcticament impossible d'enumerar que és el dels **espais simbòlics**, que inclouria tot aquest paisatge que, com molt bé ens explicava la Mariàngela Vilallonga, ha estat descrit, ha estat mirat pels nostres escriptors; i a través d'aquesta mirada projectada moltes vegades sobre un indret perquè en tenien referències d'altres escriptors, s'ha anat creant una cadena que va unint tot aquest imaginari i tota aquesta memòria.

Passo, doncs, a relacionar els **espais d'escriptors**.

A les Illes, a Mallorca, tenim dos punts i ens alegrem de comptar entre el públic amb les seves dues representants, que són la Fundació Pública Antoni Maria Alcover, amb un projecte museístic força interessant que consisteix en la propera creació d'un museu escola, s'hi fan publicacions, es volen donar beques i compta amb el suport de l'Ajuntament de Manacor. També hi ha la casa Museu Vilallonga amb una trajectòria més consolidada i que, amb la seva antiga responsable, Caterina Sureda, va ser una de les impulsores d'Espais Escrits. A Menorca aquest estiu vaig saber que hi havia un poeta menorquí, en Gumersind Gomila, que no coneixia, les poesies del qual em van agradar molt. En té alguna de molt bonica i molt fixades també en el paisatge i en el territori. Fou un personatge que va haver-se d'exiliar a França. Tots els nostres

escriptors han patit exili. No hem d'oblidar que la nostra va ser una llengua perseguida, o sigui que podríem fer aquest mapa extensiu fins a l'altra banda del món. I no calen els exilis per fer-ho. Amb Verdaguer, per citar un exemple, es podria fer un viatge infinit per tot Europa, creuar-la fins a Rússia, anar per tot el nord d'Àfrica, Terra Santa, Cuba... i anar comparant el territori descrit pel poeta i la seva fesomia actual, o sigui que els nostres escriptors donen molt de si.

Passem al Principat. Ens acull la Casa-Museu Víctor Balaguer que ja fa uns anys que funciona. A Vic també hi ha un museu dedicat a Jaume Balmes però que és tancat. L'espai, però, existeix. A Girona hi ha la Fundació Bertrana que es dedica més al que són els premis literaris i el llegat de Prudenci, i Aurora Bertrana és a la Biblioteca de la Universitat de Girona. També tenim la Fundació Joan Brossa que, com ens anunciaven, tindrà un espai físic per poder-se visitar. Aquest autor també té els Amics d'en Brossa que fan activitats, té l'Espai Brossa on es fa teatre, no només de Brossa, sinó que té una programació regular i també un cicle on es parla de la creació literària actual. Jo, personalment, faig una ruta literària per Sarrià acompanyada d'un grup teatral del barri anomenat «Els pirates teatre» que escenifiquen un acte de *Teatre de Carrer* de Brossa. O sigui que aquest autor està molt ben cuidat.

Vam trobar una fundació dedicada a Maria Aurèlia Capmany amb adreça al Palau de la Virreina, però ens van retornar la carta de presentació que els vam fer arribar. Només en teníem l'adreça postal. Haurem d'investigar o, si algú en sap alguna cosa, n'agraïrem qualsevol informació, perquè pel fet que existeixi una fundació m'imagino que hi ha algú al darrere, però de moment no l'hem trobat. Potser haurem d'esperar un centenari o alguna efemèride. També tenim la Fundació Gala Dalí, que podria convertir-se en el mecenes de tots plegats. A més, Dalí havia expressat que ell volia ser recordat com a escriptor no pas com a pintor. Però vaja, no han respirat. Els vam enviar informació, ens vam presentar, però de moment no han contestat. Ara caldrà fer una feina per anar polint totes aquestes informacions i el que vosaltres hi aporteu.

Així mateix, tenim Salvador Espriu, que té un Centre d'Estudis a Arenys de Mar —també comptem amb la presència de la seva directora— i on també fan rutes literàries. Una mica, les cases museu que han fundat Espais Escrits tenen en comú aquesta visió de l'autor sobre el territori i moltes d'elles organitzen rutes literàries que el que fan és acostar l'escriptor al lector. El fet de viure a Folgueroles em va permetre entendre Verdaguer a partir del paisatge que ell havia contemplat; una persona que ha vist aquestes postes de sol, que ha estat voltat d'aquest paradís —i més, 150 anys enrere, perquè ara ja el tenim una mica més degradat. Contemplar el mateix paisatge et fa entendre el poeta, aquella inspiració, aquella elevació i gràcies a ell vaig saber que, des de la Damunt, es veia el Pedraforca. Ha de ser un dia clar, però si no mires quan és un dia clar, aquella muntanya et pot passar desapercibuda eternament.

Tenim la Fundació Foix que també té un espai físic però que no és visitable; passa que té la pastisseria Foix a sota d'on va néixer el poeta i, si més no, és un gran testimoni de la vida quotidiana del poeta-pastisser. També s'organitzen unes rutes literàries per Sarrià i Pedralbes.

També hi ha la Fundació Folch i Torres que és a Palau Solità i Plegamans, al Vallès Occidental. Els vam convidar, però finalment em sembla que no n'ha vingut cap representant. Joan Fuster que ja l'he dit. A Sueca. Havia trobat la Institució Cívica i de Pensament Joan Fuster, però ja m'han aclarit avui que no té res a veure amb el llegat de l'escriptor ni amb la seva memòria.

Hi ha la Casa Museu Àngel Guimerà, al Vendrell, que sembla que tenen ganes de donar-hi nous impulsos com ara crear un taller teatral. També en tenim aquí, entre nosaltres, dues representants. Així mateix, tenim l'Arxiu Joan Maragall, del qual també comptem amb la presència de la seva directora, que conserva obra manuscrita, autògrafa, epistolari, hi ha un fons de pintura, biblioteca, hemeroteca. Hi ha la Fundació Maria Mercè Marçal al Baix Llobregat, a Sant Boi, concretament; passa que no ens hi hem pogut posar en contacte. Teníem uns telèfons però no hem aconseguit parlar-hi. També hi tenim la Fundació Palau que ha estat gràcies a la voluntat del poeta Josep Palau i Fabre que tenia tot el fons d'art del seu pare, més tot el que ell ha anat recollint sobre Picasso i altres i és un escriptor viu, la qual cosa reconforta, perquè aquesta feina de recerca em va dur a fer una llista amb els autors que no trobava per enlloc però que eren autors d'importància per mi. Vaig començar a pensar, ¿on neixen? ¿on moren? ¿on són enterrats? I vaig tenir la sensació de realitzar una llista necrològica més que no pas literària.

També tenim l'Arxiu Manuel de Pedrolo que és a Tàrrega, a l'Urgell; actualment, però, està en procés de constituir-se la Fundació Manuel de Pedrolo i els seus responsables, entre els quals la seva filla, són entre el públic. També la Fundació Josep Pla, fundadora d'Espais Escrits; un autor que també tots coneixem i que amb ell sol podríem fer un recorregut intensíssim per tot el que és el territori. I no només d'aquí, perquè Pla viatja molt, i té aquest esperit de dietarista, de comentar tot allò que veu, aquella «mania diabòlica d'escriure». També tenim en Francesc Pujols i Morgades, escriptor una mica bescantat però de qui darrerament sembla que s'està reivindicant la figura i que també té un espai consolidat, la Torre de les Hores, a Martorell, a qui també falta el suport de les institucions per poder acabar d'arranjar l'edifici. També tenim l'arxiu de Santiago Rusiñol, el Museu de Cau Ferrat, que pertany a aquest Consorci del Patrimoni de Sitges i del qual també hi ha representants entre els assistents. També hi ha Verdaguer, que té dues cases. Una, que funciona, que és la casa de Folgueroles, la de naixement; l'altra, que és la de Vallvidrera, Vil·la Joana, on va morir i que està sense directora des del mes de juny. També hi ha la casa museu Lo Pardal dedicada a Guillem Viladot, la vídua del qual n'és la presidenta i en la qual també hi ha un fons epistolari i el seu llegat escrit. La casa de Llorenç Villalonga, que ja he comentat, a Binissalem; també tenim la casa del vilanoví Manuel de Cabanyes. He sabut que n'hi ha dues, la casa del poble on va néixer i la casa on va viure.

Montserrat Comas: I està enterrat a la Granada. O sigui que té tres llocs diferents.

Anna Maluquer: M'ha agradat molt quan aquest matí la Mariàngela Vilallonga ha dit que per a un escriptor hi ha tres llocs essencials, el de naixement, el de

mort i el de repòs; i, sense saber-ho, m'havia posat a investigar sobre aquests tres punts. Això com a mínim. El lloc on va néixer, on va viure i on va morir.

Tots aquests són els 27 espais escrits que tenim concentrats bàsicament en aquesta zona de la província de Barcelona. També tenim altres escriptors que estan representats dins els **altres àmbits** i que també promouen activitats. Hi ha l'Arxiu Víctor Català, del qual és responsable un descendent, i de qui també existeix una associació relacionada que es diu El clos del pastor, a l'Escala. Sabem, així mateix, que havia tingut una casa al carrer de València, a Barcelona, que era on es quedava la família quan baixava per anar a teatre. A tots aquests indrets és qüestió d'anar-hi traient el nas i veure en quina situació es troben. Tenim Vicent Andrés Estellés a qui, anteriorment, he comentat que l'Ajuntament de Tarragona dedica un itinerari; la Maria Àngels Anglada, de la qual hi ha la Càtedra que dirigeix la nostra ponent del matí, la Mariàngela Vilallonga, i ja ens han explicat, aquest matí, el projecte de crear unes rutes pels Aiguamolls de l'Empordà. La Clementina Arderiu, esposa de Carles Riba, però poetessa en una època que tampoc no era fàcil. El seu llegat és a l'Arxiu Nacional de Catalunya però, dins aquesta ruta per Sarrià que he esmentat abans, es toca lleugerament la seva poesia. També tenim el Ramon Arrufat i Arrufat, a l'Arxiu Nacional de Catalunya; l'Agustí Bartra, a l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, que és un altre dels arxius que custodia més d'un llegat. En aquest mateix arxiu hi ha l'arxiu Ferran Canyameras.

Pere Calders, que té una càtedra d'investigació a la UAB. També tenim, a la Biblioteca de Catalunya, l'arxiu Josep Carner. També Gabriel Ferrater té una càtedra a la UPC.

Sobre el rector de Vallfogona vaig trobar una pàgina web molt ben feta i al poble, a Vallfogona de Riucorb, a la Sagarra, a tots els carrers del poble hi ha rajols amb fragments dels seus poemes. A Folgueroles això també hi és respecte a Verdaguier. És una manera d'anar-se passejant per un poble i anar coneixent un autor, poc o molt. Ventura Gassol, poeta d'en Macià, un home il·lustre de Vilanova, també és a l'Arxiu Nacional de Catalunya. L'Ajuntament de Roda de Ter és el que vol ocupar-se de difondre l'obra de Miquel Martí i Pol i estan buscant la forma de constituir-se; volen preparar unes rutes. A més, Martí i Pol va ser un home molt local, molt ficat a Roda de Ter, la qual cosa fa que siguin moltes les possibilitats que es puguin desenvolupar al voltant del paisatge i del que és el poble.

Ovidi Montllor, que també era un poeta; he d'acabar d'assabentar-me qui és qui ho porta. Hi ha un centre cultural Ovidi Montllor a Alcoi i també sembla que hi ha la Fundació Jaume I que hi és al darrere. A l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa hi ha l'arxiu d'Anna Murià. L'Armand Obiols, a l'Arxiu Històric de Sabadell, així com Pere Quart de qui abans he dit malament la ubicació; Eugeni D'Ors, que és a l'Arxiu Nacional de Catalunya i del qual es podrien fer rutes a Cadaqués. També Josep Pin i Soler; també té un itinerari per Tarragona. Josep Pous i Pagès, Carles Riba, part del llegat del qual és a l'ANC i part, a la BC. Mercè Rodoreda, amb Fundació dins l'Institut d'Estudis Catalans. Montserrat Roig, el llegat de la qual és a l'ANC, a Sant Cugat. També tenim Maurici Serrahima, Octavi Saltor, al mateix arxiu.

També hi ha Segimon Serrallonga amb una càtedra a la UVic. També hi ha ganes de fer coses a l'entorn de la seva obra. Hi ha organitzada una ruta per Torelló a la comarca d'Osona. Davant de la UVic també hi ha un jardí on hi ha poemes al terra. Ferran Soldevila té el llegat a l'ANC així com Tona i Nadalmà. Màrius Torres, que té una càtedra a la Universitat de Lleida; el llegat és a la Biblioteca Pública. Però l'altre dia llegia un llibre que em van passar sobre Verdaguier en què l'autor parlava que era al Santuari per a tuberculosos de Puigdolena, i que hi tenien la cambra on s'havia allotjat Màrius Torres, on hi ha un rellotge pintat per Josep Obiols, pintor molt relacionat amb Foix i els moviments poètics de l'època. O sigui que tot lliga i aquesta cambra, on Màrius Torres va passar una bona part dels darrers anys de la seva vida interna, és un lloc visitable. Una excusa per anar coneixent l'obra i el personatge.

També tenim Francesc Trabal. Va estar exiliat a Mèxic i el seu llegat és a l'Arxiu Històric de Sabadell. A Sabadell hi ha una Fundació que es diu La Mirada que té cura del llegat de Francesc Trabal, de Joan Oliver i d'Armand Obiols. Jaume Vidal, el company de M. Aurèlia Capmany que també té una càtedra a la Universitat Rovira i Virgili, a Tarragona; Joan Vinyoli de qui tenim dos representants que vénen de l'Ajuntament de Santa Coloma de Farners, i que l'any passat van organitzar el primer Simposi Joan Vinyoli, de qui Casasses diu que és el poeta del segle XX. Hi ha una web amb propostes didàctiques i un itinerari poètic que podreu trobar en format de fulletó aquí al vestíbul i us el podeu mirar amb més calma. Vinyoli també va tenir molta relació amb Begur. Hi va haver una època de la seva vida en què fou una població de pes per a ell. Seria un d'aquests espais de repòs. Aquests escriptors són els que tenim més o menys censats i de fàcil localització, però després falten encara molts altres noms significatius de la literatura. Per exemple, a les Illes Joan Alcover, Costa i Llobera, Rosselló Pòrcel, Maria Antònia Salvà, etc.

Per acabar hi hauria els **espais simbòlics**; aquí no acabaríem. Tot el territori està escrit i vist per mirada de poeta i escriptor. Hi havia alguna pàgina web on es trobaven itineraris per diferents llocs de Catalunya amb textos dels autors que havien retratat el lloc. Ara sabem que Llorenç Soldevila és a punt de presentar l'*Atles Literari*. També hi ha l'*Atles* de Girona. O sigui que aquest és un tema amb molta gent al darrere que hi treballa. Com a mínim hi ha una quarantena més d'escriptors que són prou considerables, dels quals només hem enumerat el lloc de naixement i el lloc de mort, o on són enterrats, o algun espai de repòs, on anaven a estiuajar, etc. En definitiva, tot està una mica per fer i construir.

Ens agradaria ara passar-vos la paraula i, si algú té notícia d'alguna cosa, si algú vol fer una puntualització, si voleu corregir alguna de les afirmacions que he fet...

Montserrat Comas: En tot cas us diria que l'interès és justament d'intentar trobar maneres amb què aquests tres nivells que ens ha presentat l'Anna es puguin visualitzar en un sol mapa i procurar, entre tots, suggerir com ho podríem fer. Per exemple, a través de la pàgina web que farem l'any vinent. Què s'hi hauria de veure representat. A quin nivell. Fins on hauríem de donar

informació; o sigui, tot això és el que us traslladem perquè puguem incorporar-ho i sigui una eina de treball activa i dinàmica. La Glòria té una matisació sobre llegats a Lleida.

Glòria Casals: El que us volia dir primer és que us felicitava vivament per tota la feina que esteu fent i ara diré un parell de coses amb l'ànim d'ajudar a aclarir algun malentès o algun dubte. Em sembla que quan has parlat, Anna, de Gabriel Ferrater, de qui has parlat, en tot cas, és de l'exrector de la UPC que tenia una biblioteca de poesia magnífica, esplèndida i aquesta biblioteca de poesia és la que es conserva a la Biblioteca de la Universitat Politècnica. Perquè els papers del Ferrater, Gabriel són amb els papers de [...]

Mariàngela Vilallonga: A la Universitat de Girona guardem Prudenci i Aurora Bertrana. Verdaguer té un altre lloc que és la Mare de Déu del Mont, on tenen una habitació i l'ensenyen, hi fan jornades i celebracions diverses, en fi... per tant crec que és un dels llocs Verdaguer important dins les comarques gironines. Amb l'At/es ho veiem.

Anna Maluquer: En referència a Verdaguer, és veritat que va fer una estada d'un mes al santuari de la Mare de Déu del Mont per mirar-se el Canigó des de la banda del sud, però no va escriure el Canigó allí com a vegades sembla que es desprèn de les explicacions que s'hi donen. Prada de Conflent és des d'on veu primer el Canigó i des d'on sorgeix el desig de conèixer la muntanya; se'l va mirar de totes bandes, va pujar-hi un mínim de dues vegades que se sàpiga, i des del Mont veia la vessant del sud. Però ell, la primera vegada que veu el Canigó i l'admira, és quan va a Prada de Conflent perquè des d'allà, efectivament, la visió d'aquesta muntanya és magnífica. Ara hi ha un alcalde en aquesta població amb sensibilitat per aquest tema. El fet que hi hagi la Universitat Catalana d'Estiu, que des de fa més de trenta anys insisteix a reivindicar la nostra cultura més enllà de les fronteres convencionals, ha donat els seus fruits. Ara sembla que és a la venda la casa on va morir Pompeu Fabra, que també és enterrat a Prada, i hi ha la voluntat de l'Ajuntament de comprar aquesta casa per fer-hi activitats relacionades amb la feina d'aquest lingüista i també semblen interessats a promoure una ruta Verdaguer pel Canigó.

Manel Jorba: i Joan Salvat Papasseit? M'he apuntat al Seminari com a representant de la Fundació Francesc Pujols, però no us parlaré d'en Pujols, ja se n'ha parlat molt darrerament i no sempre prou bé. Us demanaria que el que heu fet amb l'Arxiu Nacional de Catalunya —de què heu fet una relació bastant sistemàtica dels papers que hi ha allà— es fes, i això ho faciliten els webs de cada institució, a la Biblioteca Víctor Balaguer, a la Biblioteca de Catalunya, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Narcís Oller, Guimerà, i també un fons Verdaguer del qual també n'hi ha a la BC. El suggeriment és aquest. És interessant de saber què hi ha a cada lloc. És interessant de saber quines són les cases dels escriptors, però la casa pairal de tots els escriptors, als països civilitzats, acostumen a ser les Biblioteques Nacionals. En aquest país som més dispersadors.

Anna Maluquer: El que no voldríem és envair l'espai de les biblioteques. Evidentment que es crearà aquest vincle, però han de ser elles que donin a conèixer els seus arxius.

Manel Jorba: La feina l'han de facilitar les institucions que són les que s'han d'espavilar a donar a conèixer els llegats i això, en els últims anys, s'ha tendit a fer més bé i la Montserrat ho sap molt bé. Aquí no només hi ha Víctor Balaguer, hi ha moltes altres coses i, per tant, haurien de constar.

Montserrat Comas: Em sembla molt interessant el teu suggeriment, perquè he de dir-ho, i entonar el meu *mea culpa* en tot cas. El que anava a plantejar a l'audiència és si li semblen correctes aquests tres apartats i, en tot cas, de quina manera hauríem de poder-los anar desglossant i, per aconseguir aquest altre aspecte que acabes de remarcar, si una possibilitat podria ser una enquesta o un qüestionari on aquests llocs públics i privats, però sobretot els públics perquè hi tenen l'obligació, poguessin donar-nos la relació. Aleshores demanaria quins són els aspectes o els nivells d'informació fonamentals que des dels diversos àmbits es necessiten perquè això es pugui plasmar en aquesta futura pàgina web, en aquest mapa actiu. És a dir, si amb l'adreça, el telèfon i una pàgina web en tenim prou; si cal que de cada llegat es donin tres ratlles d'informació, fins a quin punt i de quina manera es podria vertebrar. M'estic embolicant però com que és una cosa complexíssima, si més no, hauríem de marcar unes pautes que poguessin ajudar els Espais Escrits, com a mínim, a marcar les bases, els elements fonamentals a partir dels quals cada membre s'hi pugui anar afegint.

Manel Jorba: La feina ja està començada, és qüestió de continuar.

Carme Torrents: Ens agradaria força que hi hagués més participació. Aquest era un objectiu. Dèiem que presentaríem el mapa en construcció, perquè realment aquest mapa ens ha estat molt cobejat des que vam començar a existir. Tots els polítics, des de turisme, des de patrimoni, tothom volia el mapa, tothom volia publicar el mapa fins a arribar-nos a plantejar de demanar als dissenyadors de fer un mapa provisional, un mapa en construcció perquè, si arribava a mans d'algú, no semblés que aquí es podia seguir el gran itinerari. Nosaltres teníem la convicció que no és exhaustiu i per això ens semblava tan bo parlar-ne amb la gent que estigués interessada amb el tema i rebre els vostres suggeriments com hem fet. I també hi havia un altre tema que eren els tres agrupaments que hem fet. El primer, aquests 27 llocs, és un lloc on s'ha destinat un espai específic per a l'autor, per bé que estigui tancat. Per exemple, parlàvem de Balmes. Hi ha un museu Balmes que està tancat, ningú no sap que pot anar-hi, però s'ha creat un espai físic. Els altres àmbits són un espai, que pot ser des d'un arxiu a un espai virtual, com pot ser un web o una ruta. I el tercer espai, que és el d'àmbit simbòlic, segurament no es podrà acabar concretant en un mapa; té, però, l'avantatge que, sent en suport digital, podrà posar-s'hi el Mont i ens agradaria que el web fos suficientment interactiu perquè tothom pogués anar participant en la creació d'aquests espais simbòlics o d'aquest imaginari col·lectiu. O sigui que encara emplaçaria que ens hi digueu la vostra, tant respecte a la classificació que hi hem fet —volem crítiques— com

per poder tirar endavant amb més seguretat com en l'aspecte de gent que sàpiga que hi ha algun llegat que ens hem oblidat, etc.

Montserrat Comas: I de disseny potser seria millor un mapa per a cada cas, en fi. Us ho demanem de debò, perquè som els que som i ara que som molts més, és el moment de treballar.

Damià Pons: Jo veig clar els espais físics, les cases museu, que requereixen una relació determinada amb l'administració, un pressupost, un personal permanent, que són a la vegada un centre de conservació de patrimoni documental de generació d'investigació, de promoció de la cultura literària o de la cultura del llibre, i després, per exemple, el que dèiem dels arxius; això és una tasca de les institucions públiques que els conserven i l'associació el que ha de fer és demanar que en publiquin l'inventari, que els tinguin a disposició dels estudiosos, que siguin visitables amb visites programades per possibles grups d'estudiosos. Em fa la sensació que barrejar-ho tot...

Anna Maluquer: No ho hem barrejat. Els arxius són a part. Són els altres àmbits.

Damià Pons: Però m'ha semblat que tot es barrejava massa quan són problemàtiques ben diferents. El cas dels arxius..., fent una mínima investigació, se'n podrien trobar molts més. Concretament a Mallorca, recentment, a una Biblioteca que depèn del Consell de Mallorca, que jo recordi hi ha estat dipositat tot l'arxiu de la M. Antònia Salvà, i l'arxiu de Joan Pons i Marquès. N'Amàlia Timeo va fer una donació dels fons que conservava d'en Rosselló Pòrcel a l'Ajuntament de Palma. Probablement podem trobar moltíssimes coses més de cada territori fent una feina de recerca. I també a la Biblioteca Nacional de Madrid, on també hi ha molta documentació d'escriptors catalans, per exemple d'en Gabriel Alomar. Varen comprar bastants papers fa una sèrie d'anys en una subhasta per una quantitat ínfima. I després, una qüestió. Per una banda cases museu i, per l'altra, arxius. En l'espai del mig jo deixaria una mica el que és virtual. És un altre territori per difondre el tema literari, tant de patrimoni com dels personatges. Aquí al mig crec que és molt heterogènia la cosa. Una cosa que enloc dels Països Catalans fan —moltes vegades ho havia proposat en el cementiri, concretament de Palma, i la gent se sol posar a riure— és el tema dels cementiris, el model dels quals és París. Vas als cementiris de París i són unes de les coses més atractives de la ciutat. Si ets aficionat a la literatura i comences a veure en Baudelaire... Aquí, hi deu haver cementiris a Barcelona que tenen una concentració d'escriptors verament notable. Què passa?, que nosaltres tenim una relació amb els cementiris molt temerosa i, per tant, ni tan sols ens atrevim a convertir-lo en espai de visita i de recreació. I després, la zona del mig és molt heterogènia; no sé si s'hi haurien de fer unes certes subdivisions. Des d'un escriptor d'un poble concret a partir del qual es faci itinerari o un petit centre de documentació. Per exemple, una cosa interessantíssima que s'està propiciant darrerament són els centres de documentació local. La biografia dels escriptors de Vilanova. Vilanova no és un bon cas perquè ja hi ha la casa museu, però Cubelles; no sé si hi ha cap escriptor nascut a Cubelles, però estaria bé que, si algun dels escriptors fos nascut a Cubelles, a la biblioteca local hi hagués un apartat de documentació, de bibliografia dels escriptors propis del municipi. Aquí al mig jo hi veig

múltiples tipologies. I en qualsevol cas, jo m'apunto al que ha dit la Glòria, la feina que heu iniciat és utilíssima. Per ventura falta definir millor els objectius. Em preocupa una mica una certa generalització abusiva que pugui dur a una certa banalització de tot plegat. M'explico? Crec que no tots els escriptors tenen la mateixa vàlua, no tots tenen la mateixa capacitat d'aportació simbòlica, no tots tenen la mateixa capacitat de prestigiar la literatura catalana; per tant, hauríem d'intentar saber la dimensió local d'uns, per ventura comarcal; en canvi uns altres són de primera divisió i fins i tot hem d'aspirar que siguin una referència internacional. Crec que una certa jerarquització que no molesti a ningú també podria ser positiva.

Montserrat Comas: Moltes gràcies. Ens has passat la lliçó perfectament. Em sembla molt interessant això que ens has dit dels cementiris i em sembla que ens haurem d'anotar la funció d'Espais Escrits; que siguin les administracions, en tot cas em comprometo a treballar dilluns, a fer públic cadascun dels llegats que tenim. Realment és l'obligació dels centres públics i, per tant, els representants municipals i públics que hi hagi per aquí que prenguin nota que nosaltres podríem incidir en aquest camp.

En relació als autors locals, molts deuen conèixer que des de la UAB fa uns anys hi ha una base d'història local que és interessantíssima i absolutament recomanable, que es pot consultar tant des de la pàgina de la pròpia UAB com des del catàleg col·lectiu de les universitats; es diu Base de Dades d'Història Local. És una recerca que fa anys que s'ha estat fent, és el buidatge del catàleg dels diferents centres d'estudis, biblioteques, el que nosaltres les bibliotecàries anomenem «història local». És la col·lecció local sumada. I per tant, s'hi troben autèntiques joies. Tinguem-ho en compte.

Marc Alsina: Algunes de les coses que volia dir són com les que ha dit el company, i és veritat que jo també penso que hauríem de separar el territori dels espais virtuals. Quan sento parlar dels llocs que podem trobar a Internet, és un món tan ampli i tan extens, que penso que sense que s'hagi d'excloure d'això la idea dels llocs on podem trobar escriptors, el llegat, etc. no vol dir que en algun lloc no puguem tenir enllaços i accessos i un bon inventari de tot el que trobem a la xarxa, però penso que no hauria de ser d'entrada un objectiu prioritari. Entre altres coses perquè al territori els llocs físics que perduren, aquestes cases, el paisatge, són aquests llocs simbòlics. Aleshores les coses d'Internet tenen aquesta caducitat. Pàgines que s'obren, que caduquen ràpidament, que ningú no les vigila, coses de qualitat, coses que no en tenen, i entrar aquí és un enrenou que demana moltíssims esforços i se'n treu un rendiment més petit. I quant al mapa, també em sembla que és important que sigui qualitativament ben fet, més que una exhaustivitat. Molts noms, molts llocs que després fins a quin punt realment tenen una casa que funciona? O d'algun poeta en un lloc determinat, hi ha veritablement referències o només si és el fet d'haver-hi nascut o no? O sigui que començar a centrar-se en aquests tres àmbits que heu dit, crec que la divisió funciona i com estava dient, què hi ha, què està funcionant i, poc a poc, anar-ho farcint perquè els ajuntaments, els llocs que més o menys tenen poetes o escriptors i que tinguin ganes de tirar endavant projectes semblants, es puguin anar engrescant, veient que hi ha un

mapa. S'hi poden voler afegir i pot ser un bon incentiu. Però poc a poc i amb llocs més o menys consolidats i anar fent.

Anna Maluquer: De fet, al mapa, tots aquests que surten són llocs consolidats. I l'espai virtual també l'he contemplat perquè tots aquests camins no els he fet caminant sinó buscant per Internet; ja m'hauria agradat poder-me passejar per tota la geografia, buscant a sota les pedres. Al que em refereixo és que tots aquests problemes hi són, a l'hora de triar. Aquest escriptor el podem incloure? Pompeu Fabra, posem per cas, és l'organitzador de la llengua, però ¿és literatura Pompeu Fabra? Són criteris que s'hauran d'anar definint perquè és el que vas trobant en la recerca. Dir-vos que Espais Escrits va convidar tots els tècnics de cultura de tots els ajuntaments, és a dir, ha estat una manera de demanar que, si hi ha algú que té a les seves mans un llegat o algun espai, doncs que ho manifesti.

Jaume Oliver: Suposem que el mapa ja és acabat. Un cop és fet, què? Els objectius de l'associació, a banda d'elaborar un mapa que pot ser virtual o damunt d'un llibre, per fer quin producte, —encara que no ens agradi la paraula— s'ha creat l'associació? I pensava en l'experiència del Figaró on estem començant a fer-ho amb Raimon Casellas. Algun dels objectius em sembla que haurien de ser com a mínim per pensar-los. Un, aquí s'ha parlat de cases que es compren i es venen, de paisatges que es transformen, i és veritat. Em sembla que una funció interessant que podria fer l'associació seria no pressionar però sí protegir, contribuir en la mesura del possible a protegir espais literaris, que molts estan en perill, directament, de desaparició. A Figaró estem començant, de fet ja ho hem fet, estem en exposició pública, una ordenança municipal de protecció dels espais dels Sots Feréstecs de Raimon Casellas. Bàsicament destinat, en el nostre cas, a impedir que els *quads* ens destrossin els camins. Que els destrossen. Els *quads*, a partir que estigui aprovada l'ordenança, han de tenir una llicència municipal per circular pels espais literaris de Raimon Casellas. Una cosa tan banal com aquesta però que és molt important, perquè, si no, és que no ens quedava novel·la, no ens quedava l'espai per fer-hi res, ni itineraris ni res. Per tant, em sembla que l'associació podria treballar en aquesta línia. Treballar per fixar uns estàndards de qualitat. Aquí s'ha comentat també sobre la qualitat intrínseca dels literats, etc., doncs també, per què no, l'associació hauria d'establir uns estàndards de qualitat d'espais literaris. És a dir, si al final acabem creant itineraris, en el fons turístics —perquè si es parla de patrimoni avui en el fons es parla de turisme—, ens agradi o no, no tothom necessàriament seria promocionable des de l'associació com a itinerari literari. Contribuir a fixar com un cànon occidental dels itineraris i dels espais literaris. Així, establiríem una associació de referència, com si fos una ISO. La ISO dels espais literaris seria la que fixaria d'alguna manera l'associació.

Montserrat Comas: Nosaltres creiem que érem esbojarrades i ambicioses, però hi ha aquí qui ho és més.

Jaume Oliver: Però és com ha dit el Sr. Francesc Xavier Hernández: si no hi ha precedents, podem fixar-nos com a punt de referència. Ho dic perquè nosaltres ho estem fent, però som massa petits per fer-ho sols. Podem protegir

un tros d'espai, però si la iniciativa és nacional, en el sentit ampli de l'expressió, seria interessant també anar per aquí.

Montserrat Comas: Voldria respondre només, i en tot cas que em rectificuin, però precisament un dels objectius va en aquesta línia: evitar la banalització i que el treball es faci de forma superficial. En les petites presentacions que hem anat fent en diversos llocs, com deia la Carme, el que nosaltres sempre hem detectat és que, efectivament, el patrimoni literari es va convertint en patrimoni turístic, és a dir, base de turisme; per tant, de moment, aquest grup de gestors necessita tenir unes bases mínimes on poder localitzar una informació per tal que no faci un treball banal, un treball que no sigui superficial i sense qualitat que ens acabaria perjudicant. Aquesta n'és una. Ens agradi o no, hem de salvar això. Perquè, com comencin a sortir empreses privades o iniciatives públiques amb bona fe però que encomanen aquesta promoció a persones no precisament vinculades al món de la literatura, podem començar a patir molt; per tant, aquesta és una de les idees fonamentals que ens ha dut a plantejar aquest mapa. I la segona pregunta, m'ha quedat una mica enlaire. Com es fa aquesta jerarquia? Com ens convertim en el que s'acaba de dir, *lobby de protecció d'espais*? Com es fa? Quins? Vull dir que en tot cas sí que caldrien nous debats.

Anna Maluquer: Per exemple, Folgueroles, és un indret on Verdaguer és una mica l'excusa per intentar preservar un paisatge, però si l'alcalde de torn no és sensible a això i el que vol és muntar un polígon, muntarà un polígon. Ja pots anar dient, ja pots anar fent pressió.

Jaume Oliver Evidentment, però sí que pots fer molt soroll i fer quedar malament. I la premsa. I això dels estàndards de qualitat, jo tampoc no tinc clar com haurien de ser, potser el meu espai no passaria, ara mateix no passaria segur perquè no tenim local, suposo. I l'exemple del museu Verdaguer és exemplar, seria aquest vincle que el ponent d'abans comentava, amb la universitat. Ja hi ha uns referents acadèmics desaprofitats. Suposo que una de les vies seria aquesta. Seria una via de diàleg.

Carme Torrents: Potser es va fent massa referència a Verdaguer i em sap greu i tot, però el que aniria bé i contestant en la teva línia, el que funciona a la llarga és crear la necessitat. Crear un estat d'opinió que vagi fent que allò, sigui l'alcalde que sigui i sigui qui vulgui, allò s'aguanta i demà en parlarem una mica més, d'això.

Glòria Casals: Hi vas pensant i et van venint coses al cap. Dues coses. Una, que potser és tangencial, però que potser també l'hauríem de tenir present si més no per pensar-hi. Té cabuda o tenen cabuda en aquests espais escrits els llegats d'estudiosos sobre literatura catalana? Ho dic perquè hi ha persones, algunes encara vives, però que per exemple ja han fet donació, estudiosos, professors universitaris, que han fet donació a biblioteques, etc. de les seves pròpies biblioteques, de les seves fitxes de treball, etc. Penso en el Dr. Antoni Vilanova, per exemple. O penso, per exemple, en Coromines o l'Anthony Bonner, a la Universitat de Barcelona hi tenim un quartet amb uns calaixets i les fitxes són unes fitxes molt importants d'estudi sobre Ramon Llull. Hi entra? Hi hauria d'entrar? És marginal? Una altra cosa, és un lloc on no hi neixen,

alguns, pocs, hi moren, alguns, molts, hi passen temporades, més o menys llargues, depèn de les circumstàncies, però sí que bastants decideixen deixar-hi els seus papers, m'estic referint a Montserrat.

Roger Vila??: Jo només volia plantejar la possibilitat que aquests espais escrits siguin també espais llegits. És a dir, si es vol establir un lligam efectiu de l'escriptor amb el lector, és important que aquests espais siguin llegits. És a dir, tant se val que sigui a través del patrimoni literari que el lector arribi a l'escriptor, com a la inversa. Però el resultat hauria de ser, des del meu punt de vista, que el públic en general, els futurs lectors, o els lectors potencials, acabin llegint l'autor, que és un dels factors que potser caldria potenciar. D'altra banda només voldria apuntar el fet que, des de la Universitat, no tots els universitaris són iguals, no tots els professors universitaris ni totes les universitats estan tancades al món local, sinó que hi ha voluntat de fer divulgació, de participar en aquestes iniciatives i, per tant, suposo que també s'hauria d'implicar les universitats que estan distribuïdes arreu del territori dels Països Catalans. La implicació de la universitat, que d'alguna manera pot establir cànons, establir fins i tot un diàleg, un debat sobre quins són els escriptors que mereixen aquesta divulgació del patrimoni literari i quins no, o en una primera fase ho dediquem als més importants i, després, ja anirem davallant cap al territori, etc. Però, sobretot, no us oblideu de la universitat.

Isabel Graña: A veure, a mi hi ha un tema que em preocupa molt d'això i és que parlem molt de llocs de naixença, de llocs de mort, sí, però en el fons, si som aquí és perquè l'obra escrita, que no sempre té a veure ni amb el lloc de naixença ni amb el lloc de mort, s'ha convertit en un referent col·lectiu, cultural i és això el que a mi m'interessa. En tant que, com a poble, no perdem aquests referents... A mi el que em preocupa molt és aquesta part simbòlica que dèieu, com la plasmem. Per a mi és molt més important Formentor que la casa on va néixer Costa. És a dir, paisatge. Com ho lliguem i com ho plasmem? A mi m'importa molt més això. I després, és clar, és veritat el que deies, no tots són iguals. Per mi, com a badalonina, aquella novel·la de la Maria Aurèlia Capmany que es diu *Betúlia* és molt important, però ho és per a mi. No és un referent col·lectiu cultural català que ens valgui a tots, en canvi sí que ho és el Canigó. Per a mi i per a un valencià, per a un eivissenc. Per tant, el cànon és el que ens marcarà aquesta qualitat o aquests nivells que s'han d'establir. És una reflexió en veu alta.

Anna Maluquer: Cases de naixement i de mort és, en el fons, tenir un punt des d'on tot això es pot protegir i es pot potenciar. Si en Costa i Llobera tingués la seva seu en algun lloc, algú treballant-hi...

Montserrat Comas: Hi ha molta feina.

Anna Maluquer: Sí, hi ha molta feina. D'entrada penses que potser no en som gaires, quatre cases, però comences a veure tots aquells de qui aparentment no se'n sap res. I això que dèiem, on marques el límit, fins a quin punt té importància un escriptor per a tu i per a un altre no. Hi ha autors que descriuen molt el territori, n'hi ha que no ho fan en absolut. Pots llegir-te la *Pilar Prim* d'en

Narcís Oller i allà no et parla de cap espai físic com no sigui la sala d'estar de la casa.

Damià Pons: Es volen invertir molts diners a redimensionar Barcelona com a espai literari.

Anna Maluquer: Em sembla que ho intenten, amb això de l'any del llibre i la creació de rutes.

Montserrat Comas: Però a la catalana. Oi, anava per aquí?

Una mica, la sensació que ara es percep des d'aquí és interessantíssima i apassionant, i crec que la Carme, l'Anna i la Dolça hi estaran d'acord. La necessitat que esteu destil·lant i que compartim ens obliga a molt i de debò que, repeteixo, es necessita, necessitem la mútua complicitat; i com que molts dels que sou aquí us heu inscrit a través del correu electrònic esperem que l'aprofiteu per a les vostres aportacions i nosaltres, en tot cas, intentarem donar resposta en la mesura del que puguem. Així doncs, sí que voldria insistir molt en el que sembla que tots portem *in mente*: un mateix objectiu o unes mateixes intencions i, per tant, algunes de les propostes que heu fet aquí seria interessant que ens les féssiu arribar per escrit de manera que ens permetés recollir aquest material, posteriorment intentar donar-li una forma, reenviar-vos-el i iniciar el que és justament això, compartir un mateix projecte i, sobretot, crec, unes mateixes il·lusions que al cap i a la fi és el que acostuma a fer moure les màquines i les manté. Si us sembla ho podem deixar aquí.